

Els ocells del Bosc de Poblet

Primeres dades sobre el poblament ornític del Paratge Natural d'Interès Nacional de La Vall del Monestir de Poblet i les Reserves Naturals Parcial del Barranc dels Torners i de la Vall del Titllar

Màrius Domingo de Pedro

Paraules clau: Bosc de Poblet, ornitofauna, monitoratge.

Resum. En aquest treball s'intenta donar unes primeres dades sobre el poblament ornitològic del Paratge Natural d'Interès Nacional (a partir d'ara PNIN) de la Vall del Monestir de Poblet i de les reserves naturals del Barranc dels Torners i del Titllar. Amb l'esperança d'aportar alguna llum en el buit impressionant que s'observa en el coneixement, o, si més no, en la divulgació del coneixement d'aquest camp.

En concret, s'aporten dades obtingudes de la realització d'una quadrícula del projecte de Seguiment d'Aus Comunes Reproductores a Espanya (a partir d'ara SACRE). Aquesta quadrícula té sis estacions que són limítrofs amb el PNIN de Poblet i s'han obtingut dades al llarg de sis anys (del 1998 al 2003, ambdós inclosos). Concretament, s'han detectat 1.214 exemplars d'ocells nidificants de 48 espècies diferents, a més de 25 espècies més, observades dins l'espai però fora de les estacions d'escolta. Això suposa un total de 73 ocells possibles nidificants. Són el volum més important d'observacions d'ocells a la zona de què es disposa actualment.

Destaca la presència del pica-soques blau, la piula dels arbres, el mosquiter ibèric i el picot garser petit i sobta el fet de no haver detectat cap exemplar del gènere *Lanius* i l'escassetat del colltort, sols detectat en una ocasió.

Introducció

Des de fa una colla d'anys (finals dels anys 70), venim estudiant el poblament de fauna vertebrada a les Muntanyes de Prades i

hem notat una total manca d'informació sobre poblament faunístic en general de la zona, cosa que no deixa de ser sorprenent i curiosa, sobretot si considerem el gran interès faunístic que presenta.

que no interessa massa que es centri l'atenció de forma prioritària precisament en la zona més protegida d'aquestes Muntanyes, hem cregut important publicar unes primeres dades sobre la presència

Figura 1. Bitxac comú, un dels molts insectívors que s'hi poden observar, fotografia de Màrius Domingo.

Amb aquestes premisses, hem intentat solucionar aquest problema amb la publicació de diversos treballs que reflecteixen el resultat de les nostres observacions; el màxim exponent en aquest camp és el llibre "Muntanyes de Prades. Paisatge i Fauna" publicat el 1999, però hi ha molts altres exemples que toquen la zona directa o indirectament.

Més recentment, amb l'augment d'atenció rebuda pel PNIN del Monestir de Poblet (el qual fins i tot ha augmentat en la seva superfície amb la inclusió de les reserves de fauna del Barranc dels Torners i de la Vall del Titllar) creiem que és gairebé intolerable que no hi hagi cap treball publicat sobre aquest sector concret de les Muntanyes de Prades. Així, tot i

d'ocells, dades que han estat obtingudes al llarg de la temporada de cria durant sis anys i que representen un volum considerable i divers.

Es considera important establir alguna mena de monitoratge de les poblacions de vertebrats i especialment d'ocells, en ser les més fàcilment detectables, per tal de determinar l'estat de conservació i les possibles afectacions que es produeixin a l'espai.

Àrea d'estudi

El PNIN de la Vall del monestir de Poblet es troba situat dins la serralada Pre-litoral Catalana (Catalànids), més concretament dins el sistema de les Muntanyes de Prades, als termes municipals de Vimbodí i l'Espluga de Francolí,

a la comarca de la Conca de Barberà.

El seu estat de protecció es basa en la Llei 22/1984, del 9 de novembre i en el Decret 279/1998, del 21 d'octubre. Val a dir, també, que el Monestir de Poblet és Patrimoni de la Humanitat de la Unesco des de 1986.

Aquest paratge ocupa una superfície de 2.460,2 ha pel que fa al PNIN, 654,5 ha de la Reserva Natural Parcial del Barranc dels Torners i 264,5 ha de la RNP de la Vall del Títllar. Pel que fa a vegetació és ocupat, majoritàriament, per alzinar i pineda primària de pi roig, concretament alzinar amb arbocer, aquest és un dels alzinars més bells i ben conservats del nostre país, amb uns exemplars únics i una cobertura vegetal gairebé total. Igualment, la pineda primària de pi roig és espectacular, amb exemplars de gran talla i una cobertura total. De tota manera, no ens entretindrem a descriure la vegetació, molt més ben estudiada que la fauna.

Metodologia, projecte SACRE

El projecte SACRE, dut a terme per la Societat Espanyola d'Ornitologia (SEO) i coordinat a Catalunya per l'Institut Català d'Ornitologia (ICO), pretén controlar la

presència i abundància de les espècies d'ocells no rares a l'època de cria a la Península Ibèrica, per tal de poder utilitzar les dades obtingudes com a eina per a avaluar l'estat dels ecosistemes.

Amb aquesta finalitat, s'han seleccionat a l'atzar, mitjançant un programa informàtic, quadrícules de 5X5 Km del reticle UTM de la cartografia del estat espanyol. Dins aquestes quadrícules, cal marcar un itinerari compost per un mínim de 20 estacions d'escolta, separades aproximadament 1 Km entre elles. En cada estació, s'han de comptabilitzar tots els ocells vistos i/o escoltats dins el radi de menys de 15 m per una banda i fora d'aquest radi per una altra. És a dir, s'han d'anotar tots els ocells detectats de totes les espècies.

S'ha intentat d'adjudicar cadascuna d'aquestes quadrícules a ornitòlegs locals de manera que, de forma altruista, controlin mitjançant dues sortides cada temporada de cria, amb el mètode de les estacions d'escolta, les espècies d'ocells nidificants presents i la seva abundància. Les sortides es fan sempre començant amb la sortida del sol, per tal de poder acabar, en qualsevol cas, abans de les 11 hores oficials, és a dir, abans de les 9h solars.

Contrastant les dades obtingudes al llarg de cada any, el treball serà més útil com més temps cobreixi i tenint sempre ben present qualsevol variació que hi hagi hagut en l'hàbitat, es podrà conèixer la influència que tenen aquests canvis en el poblament ornític i avaluar, en qualsevol cas, el declivi o l'expansió poblacional de totes aquestes espècies.

Fins i tot es pot arribar a determinar quines espècies són més sensibles als canvis per tal de conèixer quines són més útils alhora d'avaluar l'estat ambiental d'un indret, és a dir, quina és la seva utilitat com a indicadors ambientals.

Com s'ha dit, doncs, el mètode és el d'estacions d'escolta, en el que es determinen diversos punts concrets al llarg d'un recorregut dins la quadrícula i en aquests punts s'hi està cinc minuts anotant tots els contactes visuals i auditius, separant els obtinguts a menys de 15 m dels efectuats a més de 15 m. L'observador resta fix en el lloc.

En el cas concret del PNIN, les visites han estat realitzades els dies 11-4-1998, 10-6-1998, 2-5-1999, 21-5-1999, 15-5-2000, 16-6-2000, 7-5-2001, 1-6-2001, 18-5-2002, 12-6-2002, 25-4-2003 i 16-6-2003.

Resultats

Com s'ha dit, les dades corresponen a un total de 6 anys amb dos recorreguts cada any, des del 1998 fins el 2003, tots dos inclosos. Si multipliquem per les 6 estacions que corresponen al PNIN, tenim un total de 72 estacions d'escolta de 5 minuts cadascuna en temporada de cria, el total d'ocells observats dins les estacions és de 1.214, pertanyents a 48 espècies diferents, més 25 espècies que s'han observat fora de les estacions però dins l'espai. Això dona un total de 73 espècies; no oblidem que es tracta en tots els casos d'ocells nidificants. Com es pot observar, el volum de dades és considerable i com es podrà apreciar en

Figura 2. Àliga daurada, el rapinyaire més gran d'Europa, present al Bosc de Poblet. Fotografia de Màrius Domingo.

els següents capítols, la importància de les espècies detectades també és prou gran.

Espècies

Les espècies observades són, per ordre alfabètic:

(S'anota el nom català, el científic, el nombre de contactes, el percentatge respecte al total -en els 5 primers- i si l'espècie és protegida o no).

Fora de les sis estacions, però dins dels límits del PNIN s'han

observat:

Abellerol, *Merops apiaster*
 Àliga daurada, *Aquila chrysaetos*
 Àliga marcenca, *Circaetus gallicus*
 Àliga perdiuera, *Hieraaetus fasciatus*
 Aligot comú, *Buteo buteo*
 Àstor, *Accipiter gentilis*

OCELLS

NOM VULGAR	NOM CIENTÍFIC	NÚM.	%	PROT.
Abellerol	<i>Merops apiaster</i>	3		Sí
Ballester	<i>Apus melba</i>	5		Sí
Bitxac comú	<i>Saxicola torquatus</i>	3		Sí
Bosqueta vulgar	<i>Hippolais polyglotta</i>	9		Sí
Bruei	<i>Regulus ignicapilla</i>	33		Sí
Cadenera	<i>Carduelis carduelis</i>	22		No
Cargolet	<i>Troglodytes troglodytes</i>	53		Sí
Colltort	<i>Jynx torquilla</i>	1		Sí
Corb	<i>Corvus corax</i>	1		No
Cotxa cua-roja	<i>Phonicurus phoenicurus</i>	4		Sí
Cruixidell	<i>Emberiza calandra</i>	3		Sí
Cucut	<i>Cuculus canorus</i>	23		Sí
Cuereta blanca	<i>Motacilla alba</i>	1		Sí
Estornell	<i>Sturnus vulgaris</i>	8		No
Falciot comú	<i>Apus apus</i>	21		Sí
Gafarró	<i>Serinus serinus</i>	15		Sí
Gaig	<i>Garrulus glandarius</i>	45		No
Gratapalles	<i>Emberiza cirius</i>	16		Sí
Griva	<i>Turdus viscivorus</i>	6		No
Mallerenga blava	<i>Parus caeruleus</i>	42		Sí
Mallerenga carbonera	<i>Parus major</i>	64		Sí
Mallerenga cuallarga	<i>Aegithalos caudatus</i>	25		Sí
Mallerenga emplomallada	<i>Parus cristatus</i>	36		Sí
Mallerenga petita	<i>Parus ater</i>	71	5,8	Sí
Merla comuna	<i>Turdus merula</i>	81	6,7	Sí
Mosquiter ibèric	<i>Phylloscopus ibericus</i>	2		Sí
Mosquiter pàl·lid	<i>Phylloscopus bonelli</i>	43		Sí
Oriol	<i>Oriolus oriolus</i>	2		Sí
Perdiu roja	<i>Alectoris rufa</i>	3		No
Pica-soques blau	<i>Sitta europaea</i>	3		Sí
Picot garser gros	<i>Dendrocopos major</i>	20		Sí
Picot garser petit	<i>Dendrocopos minor</i>	1		Sí
Pinsà	<i>Fringilla coelebs</i>	150	12,4	No
Pit-roig	<i>Erithacus rubecula</i>	128	10,5	Sí
Piula dels arbres	<i>Anthus trivialis</i>	2		Sí
Raspinell comú	<i>Certhia brachydactyla</i>	36		Sí
Rossinyol	<i>Luscinia megarhynchos</i>	59		Sí
Sit negre	<i>Emberiza cia</i>	23		Sí
Tallareta	<i>Sylvia communis</i>	1		Sí
Tallareta cuallarga	<i>Sylvia undata</i>	6		Sí
Tallarol de capnegre	<i>Sylvia melanocephala</i>	13		Sí
Tallarol de casquet	<i>Sylvia atricapilla</i>	3		Sí
Tallarol de garriga	<i>Sylvia cantillans</i>	40		Sí
Tord comú	<i>Turdus philomelos</i>	10		No
Trencapinyes	<i>Loxia curvirostra</i>	2		Sí
Tudó	<i>Columba palumbus</i>	74	6	No
Verdum	<i>Carduelis chloris</i>	1		Sí
Xoriguer comú	<i>Falco tinnunculus</i>	1		Sí

Ballester, *Apus melba*
 Cogullada, *Galerida cristata*
 Cotxa fumada, *Phoenicurus ochruros*
 Cuereta torrentera, *Motacilla cinerea*
 Esparver comú, *Accipiter nisus*
 Estornell negre, *Sturnus unicolor*
 Falcó pelegrí, *Falco peregrinus*
 Guatlla, *Coturnix coturnix*
 Mussol comú, *Athene noctua*
 Oreneta, *Hirundo rustica*
 Pardal comú, *Passer domesticus*
 Pardal xarrec, *Passer montanus*
 Passerell, *Carduelis cannabina*
 Picot verd, *Picus viridis*
 Puput, *Upupa epops*
 Roquerol, *Ptyonoprogne rupestris*
 Tórtora comuna, *Streptopelia turtur*
 Xixella, *Columba oenas*

Discussió

D'entrada, ja destaca l'abundància d'espècies si tenim en compte la relativa uniformitat de l'hàbitat, ja que, com hem dit abans, pràcticament sols trobem alzar i pineda de pi roig. No obstant això, la presència d'alguna petita parada conreada, la discontinuïtat de pistes i carreteres i, sobretot, els torrents i els punts d'aigua aporten biodiversitat, encara que el nombre d'exemplars de cada espècie sigui petit.

No per esperades, deixen de destacar les presències de la piula dels arbres, el pica-soques

blau i el mosquiter ibèric. Espècies força escasses en l'entorn de la zona, a les comarques meridionals. Una sorpresa agradable ha estat l'aparició de la perdiu roja, totalment inesperada, i més sorpresa encara i més inesperat ha estat el picot garser petit, aquest ocell ha estat detectat al quart any de forma prou ostentosa, cosa que fa pensar en una veritable expansió del territori.

Tot i que en zoologia, com tothom sap, no hi ha res exacte, per exemple, trobem a faltar la presència de l'escorxador o qualsevol altre moixò del gènere *Lanius*. De la mateixa manera, es troba poc representat el colltort que sols s'ha detectat un cop, quan era d'esperar una abundància molt superior d'aquest ocell en un hàbitat tan adient.

Si parlem de més o menys freqüència podem apreciar que els ocells més citats són el pinsà, amb 150 contactes, el 12,4 % del total; el pit-roig, amb 128 exemplars contactats, el 10,5 % del total; la merla, se n'ha observat 81 exemplars que representen el 6,8%; el tudó, amb 74 contactes (6%) i la mallerenga petita, detectada en 71 ocasions, que són el 5,8% de tots els contactes.

El fet que en cinquè lloc trobem una mallerenga suggereix

que aquest grup, en realitat, és el més present amb diferència. Si comptem tots els contactes de mallerengues, és a dir, sumem les mallerengues blaves, carboneres, petites, emplomallades i cuallar-gues, tenim 238 exemplars, que suposen el 19,6% del total dels exemplars, mentre que sols es tracta del 10,4 % de les espècies. Aquest fet s'accentua encara més si incloem espècies afins, com ara el bruel i el raspinell, amb 33 i 36 exemplars. Es pot veure fàcilment que es tracta en tots els casos d'ocells eminentment forestals, gairebé sempre més fàcils de sentir

Figura 4. Tudó, el quart més citat. Il·lustració de Manel Concernau, que de veure.

Figura 3. Pit roig, la tercera espècie més detectada al PNIN en temporada de cria, fotografia de Màrius Domingo.

Pel que fa a evolució de poblacions no s'ha notat cap dada estadísticament significativa, és a dir, no s'ha notat cap augment ni cap disminució en cap població -a excepció del picot garser petit, és clar- ben al contrari, hi ha una regularitat sorprenent, fins tot repetint-se exactament alguns resultats d'algunes estacions any rere any, per exemple, el pinsà anota 17 observacions el primer recorregut de 2002 i 20 al segon, exactament els mateixos que el 2003. La mallerenga cuallarga també repeteix exactament, 4 el primer dia i 2 el segon. Semblants resultats s'observen a mosquiter pàl·lid, tudó, bruel i diverses mallerengues.

Tot plegat, suggereix, com ja s'observa a simple vista, que en aquests sis anys no hi ha hagut cap impacte sobre l'ecosistema del PNIN de Poblet de prou entitat que hagifet variar les poblacions d'ocells nidificants. Caldrà seguir monitoritzant aquestes espècies per tal de comprovar si sempre hi ha tan bones notícies.

Conclusions

El treball amb metodologia SACRE, és a dir, amb estacions d'escolta, té unes certes limitacions en ser aplicada a un espai com aquest. En primer lloc, és difícil trobar un recorregut més o menys lineal de més de 20 Km que transcorri per l'interior del PNIN i que permeti de cobrir la zona amb una certa visibilitat. En segon lloc també és difícil que es garanteixi aquest possible recorregut en cotxe a qualsevol època de l'any, independentment de les pluges o la meteorologia, sobretot si comptem que l'accés a vehicles motoritzats hi és limitat.

Recentment, l'Institut Català d'Ornitologia (en endavant ICO) ha engegat el programa de Seguiment d'Ocells Comuns a Catalunya (en endavant SOCC) que sembla ser més adient a les necessitats del coneixement ornític de l'espai per diverses raons: En primer lloc, censa tant els ocells nidificants com els hivernals, ja que es fan dos recorreguts a l'hivern i dos en temporada de cria. En segon lloc, es tracta d'un compteig que es realitza a peu i al llarg de tres quilòmetres, més similar a un recorregut normal d'observació d'ocells i sense la interferència del cotxe. Es tracta d'un monitoratge més senzill i assumible per qualsevol ornitòleg, fet imprescindible per a assegurar-ne la continuïtat.

Aquest projecte va començar el 2002 i s'ha dissenyat un mètode en el que es divideix el país en quadrícules UTM de 10X10, establint-ne de prioritàries i de no prioritàries, entenent com a tal si suposen o no un exemple extrapolable als tipus principals

d'hàbitats en què podem dividir-lo.

Nosaltres mateixos hem realitzat des del principi un mostreig a Montagut, al terme de Querol, ja que es tracta d'una quadrícula prioritària en ambients mediterranis. La quadrícula on es troba el PNIN i les reserves no són prioritàries, com no ho és cap de les quadrícules de les Muntanyes de Prades, de tota manera, és evident la importància d'aquest espai i d'aquestes muntanyes des del punt de vista de l'ornitofauna.

En conseqüència, per tal de millorar el coneixement ornític del Bosc de Poblet i de les Muntanyes de Prades en general, es proposa establir un recorregut SOCC i assegurar-ne la continuïtat. De moment, l'any passat ja en vam iniciar un a Fareña, al terme de Mont-ral, que enguany hem redissenyat per a fer-lo consecutiu a un recorregut que realitza un altre ornitòleg de l'ICO.

Per a la temporada actual, es pensa realitzar el recorregut

Figura 5. Mallerengues petita i blava. Les mallerengues, amb cinc espècies (el 10,4%), són el grup més abundant amb diferència, el 19,5% (1 de cada 5) dels moixons del PNIN són mallerengues. Il·lustració de Manel Concernau.

Figura 6. El Pinsà comú ha estat detectat en 150 ocasions, essent l'ocell més abundant, doncs, al PNIN. Il·lustració de Manel Concernau.

SACRE que ha servit de base per a aquest treball per darrera vegada, començant l'any vinent un itinerari SOCC dins l'espai del PNIN.

Caldrà contactar amb els gestors de l'espai i amb l'ICO per a coordinar les tasques i facilitar els permisos o, si s'escau, els ajuts necessaris.

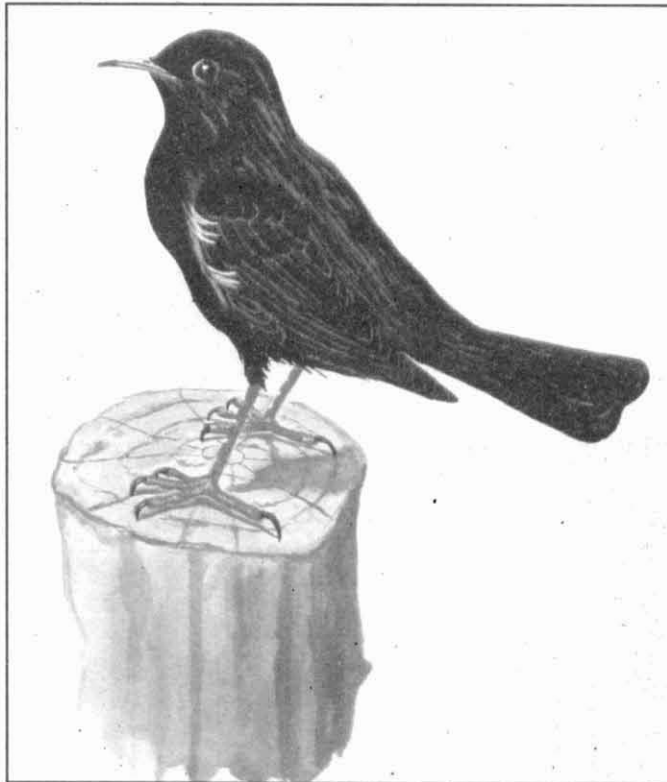

Figura 7. La Merla, segona més abundant, amb 128 contactes. Il·lustració de Manel Concernau.

Bibliografia

-BORAU, A. I DOMINGO M. (1996) Importància faunística de les Muntanyes de Prades. *Treballs del CHNCB*, vol 1, p. 49-63, CHNCB. Montblanc.

-BORAU, A. I DOMINGO M. (1996). Parc Natural (de les Muntanyes de Prades), projecte i realitat. *Treballs del CHNCB*, vol 1, p. 221-231. CHNCB. Montblanc.

-Coord. MUNTANER, J. FERRER, X. I MARTÍNEZ, A. (1984) *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Ed. Ketres. Barcelona.

-(1998) *Anuari d'Ornitologia de Catalunya 1996*. Grup Català d'Anellament. Barcelona.

-(2000) *Anuari d'Ornitologia de Catalunya 1997*. Grup Català d'Anellament. Barcelona.

-(2001) *Anuari d'Ornitologia de Catalunya 1998*. Grup Català d'Anellament. Barcelona.

-(2002) *Anuari d'Ornitologia de Catalunya 1999*. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona.

-(2003) *Anuari d'Ornitologia de Catalunya 2000*. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona.

-*Anuari d'Ornitologia de Catalunya 2001* (En premsa). Institut Català d'Ornitologia. Barcelona.

-DOMINGO, M. ET. AL. (1981) Estudi de l'ornitofauna del Remei. *Butlletí de divulgació del Centre d'Estudis Alcoverencs*, vol 16, p. 11-18. CEA. Alcover.

-DOMINGO, M. (1983). El Remei com a reserva natural per a Alcover. *Butlletí de divulgació del CEA*, vol 24, p.14-22. CEA. Alcover.

-DOMINGO, M. ET. AL. (1988) *La Natura i l'Home a les Muntanyes de Prades* (Catàleg dels ocells de les muntanyes de Prades), p. 93-100. Ed. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Montblanc.

-DOMINGO, M. (1988) *Els ocells al Camp de Tarragona*. Ed. Centre de Lectura. Reus.

-DOMINGO, M. BERENGUER, J. I SOLÉ, J. (1989) *Els rapinyaires diürns al Camp i a la Conca de Barberà, passat, present i futur?* XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, vol 3, p.175-187 Ed. IEV. Valls.

-DOMINGO, M. (1991) Muntanyes de Prades, ara o mai. *Reboll*, 1, p. 23-27. Ed. CHNCB. Montblanc.

-DOMINGO, M. (1992) Les àligues a la Conca de Barberà. *Reboll*, 3, p. 28-34. Ed. CHNCB. Montblanc.

-DOMINGO, M. (1992) Catàleg dels ocells de la Conca de Barberà. *Aplec de treballs* 10, p. 85-116. CECB. Montblanc.

-DOMINGO, M. (1992) Fauna i flora. Escalades a les muntanyes de Prades. *Desnivel*. Madrid.

-DOMINGO, MÀRIUS I ANTONI BORAU (1998) *Muntanyes de Prades: Paisatge i fauna*. Cossetània Edicions. Valls.

-DOMINGO, MÀRIUS (2000) *Muntanyes de Prades: Excursions naturals*. Cossetània Edicions. Valls.

-DOMINGO, MÀRIUS (2001) *Fauna de les Muntanyes de Prades. Escalades en Mont-ral i La Mussara*. Ed. Alfonso i Buxó. Barcelona.

-FERRER, X. MARTÍNEZ, A. I MUNTANER, J. (1986) *Història Natural dels Països Catalans*, vol 12, Els Ocells. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.